

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Αγνοημένες πτυχές της φυσικής δεινοπάθειας

“Χρύσιοι δ’ ἐρέθινθοι ἐπ’ αἰώνων ἐφύοντο”¹

Σαπφώ

Λίγο διάστημα μετά την έναρξη της καλλιέργειας της πρώην Κάρλας και συγκεκριμένα στις 15 Απριλίου του 1967 σε κεντρικό πρωτοσέλιδο και πεντάστηλο στον *Ταχυδρόμο* του Βόλου, οι αναγνώστες, με έκπληξη υποθέτουμε, πληροφορούνται για το “ανήκουστον έγκλημα εις βάρος του Βόλου”, που διαπράττεται με ό,τι προκλητικά εκβάλλεται από το στόμιο της σήραγγας της Κάρλας. “Εικών φρίκης” από το επάρατον στόμιον. Αφρώδη καφεκίτρινα λύματα των οποίων πηγή είναι η αχυροκυτταρίνη της “Θεσσαλικής Χαρτοποιίας Λάρισας”. Σε τόνους δραματικούς, οι εκεί πολίτες καλούνται να συνειδητοποιήσουν ότι οι ακτές της πόλης τους και της όλης περιοχής αχρηστεύονται, ότι ο Παγασητικός, έτσι, μεταβάλλεται σε νεκρά θάλασσα με ό,τι αυτό μπορεί να σημαίνει.

Τα απόβλητα της διομηχανίας αυτής –χάρτου και πολτού– μέσω του χάνδακα Ασμάκι φθάνουν στην Κάρλα και προωθούνται στον αγωγό αποστράγγισής της. Από το στόμιο του τελευταίου και εν είδει εκφοδισμού, μέσω των χειμάρρων Σεσκουλιώτη και Ξηριά, τούτα εκβάλλονται στη θάλασσα δίπλα στα σφαγεία του Βόλου. Πρόκειται για ζήτημα εμφανές ήδη από το 1965. Το Ασμάκι, το αυλάκι της ανανέωσης του βοϊδίου νερού, μετατρέπεται, έτσι, τρία μόλις χρόνια μετά την αποξήρανση, σε αγωγό που καταμαρτυρεί την πηγή των κακών που δάπνουν γη και νερό. Από τις 16 Απριλίου του 1967 έως τις 10 Ιουνίου του ιδίου έτους, μέσω του *Ταχυδρόμου*, ο αγώνας για τη σωτηρία του Παγασητικού είναι εντυπωσιακός:

– “Να ανασταλεί η λειτουργία του εργοστασίου χαρτοπολτού μέχρις ότου διοχετευθούν ακινδύνως τα λύματα εις το Αιγαίο”, 16/4/67.

– “Διεκόπη από χθες η λειτουργία τμήματος επεξεργασίας αχύρου. Ενώ θα συνεχίζεται επί πολύ η ροή των λυμάτων... Αηδιαστική η εικόν εις τον χάνδακα Ασμάκι”, 20/5/67.

1. “Και ρεβιθιές φυτρώνανε χρυσές γύρω στις όχθες”.

- “Όταν δλάπτεται ο Βόλος εις τον τομέα του τουρισμού δλάπτεται η Ελλάδα και η εθνική μας οικονομία... Συντριπτική κατάθεση του Νομιάτρου Λαρίσης”, 23/5/67.

- “17 δειγματοληψίαι εγένοντο χθες εις τον λιμένα Βόλου και τας ακτάς”, 27/5/67.

- “Επετράπη χθες επαναλειτουργία του τμήματος αχυροκυτταρίνης... Μέτρα διά την εξυγίανσιν των λυμάτων”, 10/6/67.

Η ιστορία του αγωγού της Κάρλας ως φορέα αποβλήτων έχει διάφορες ενδιαφέρουσες πτυχές. Όταν ο βραχνάς της αχυροκυτταρίνης εξέλιπε –με το κλείσιμο της “Θεσσαλικής Χαρτοποιίας”–, άλλα εργοστάσια της περιοχής ξαναμαύρισαν τον Παγασητικό. Ιδιαίτερα, λ.χ., καταγγέλθηκε η ρυπαντική δράση της Οινοπνευματοποιίας Χατζηδήμα (στο Ομορφοχώρι της Λάρισας) σε συνδυασμό με τα εν γένει γεωργικά απόβλητα της κάρλας και της όλης γύρω περιοχής. Τριάντα οκτώ τον αριθμό είναι οι βιομηχανίες των οποίων τα απόβλητα καταλήγουν ή κατέληγαν στη σήραγγα της Κάρλας. Βέβαια, το στόμιο της τελευταίας έκλεισε, ανεξάρτητα του αν υπάρχει πάντα πειρασμός διάρρηξης του αναχώματος –εμπρός στο ανοιχτό υδρόφραγμα της σήραγγας–, όπως αυτός που εκδηλώθηκε τις παραμονές του Πάσχα του 1991, διοχετεύοντας αρκετό ρυπαντικό φορτίο στον εορτάζοντα Παγασητικό.

Ενδιαφέρει το γεγονός ότι, από τη στιγμή που το Ασμάκι μεταβάλλεται κατά τρόπο προκλητικό σε φορέα στοιχείων που προκαλούν φυσική παθογένεια, απ’ αυτή τη στιγμή έχουμε μια νέα σχέση του ανθρώπου με το όλο εκεί φυσικό τοπίο. Τα βασικά στοιχεία του τελευταίου θα πρέπει να υπόκεινται σε συνεχή έλεγχο, για να προστατευθεί ο άνθρωπος από το βαθμό της, υπό όποια μορφή, παθογένειάς των. Οι φυσικές επιστήμες καλούνται να αναλάβουν αυτόν το διαμεσολαβητικό ρόλο των ιατρών της τελευταίας. Οι μετρήσεις παντοειδούς τύπου για τις δυσπρόβλεπτες παρενέργειες από εδώ και στο εξής δεν θα έχουν τέλος. Ωσάν να πρόκειται για χαίνουσα πληγή, η οποία, μη επιδεχόμενη απόλυτη θεραπεία, έχει δώσει έναυσμα σε ατέλειωτο αριθμό εκτιμήσεων, παρατηρήσεων, που αποσκοπούν να την κάνουν λιγότερο επίφοδη. Έδαφος και υπέδαφος, επιφανειακά και υπόγεια νερά, όλα είναι υπό επιστημονικό έλεγχο. Όπου τεχνικο-επιστημονική μέτρηση, εκεί η φυσική δεινπάθεια, ή, κατά την ανώδυνη οικολογική ορολογία, περιβαλλοντικό θέμα.

Επιγραμματικά σημειώνουμε:

- Σειρά μετρήσεων που άρχισαν καταρχήν για την ποιότητα των εκροών της Κάρλας στον Παγασητικό. Από τη ΔΕΥΑΜΒ² και το ΠΕΡΠΑ του ΥΧΟΠ, με πλήθος σημείων δειγματοληψίας: την είσοδο της κάρλας σήραγγ-

2. Δημοτική Επιχείρηση Ύδρευσης-Αποχέτευσης Μαγνησίας.

γας, την έξοδό της, τη γέφυρα Διμηνίου, το ρέμα Στεφανοδικείου, το Ασμάκι, το ρέμα Στέφανος, τη γέφυρα Μπουρμπουλήθρας κ.ο.κ.. Η είσοδος, έτσι, και η έξοδος σηράγγων, ρεμάτων, χανδάκων και όποιων άλλων επιφανειακών πηγών θα υπόκεινται σε μετρήσεις, των οποίων η ανάγνωση για την πλειονότητα των μη ειδικών φαντάζει δαβελική.³

- Εκτενείς μετρήσεις ποιοτικών παραμέτρων στον Παγασητικό κόλπο κατά την τελευταία 20ετία, με σειρά ωκεανογραφικών οργανωμένων πλόων του ΙΩΚΑΕ/ΕΚΘΕ για τις εξής συγκεκριμένα παραμέτρους: διαφάνεια, θρεπτικά άλατα, αμμωνιακά, νιτρικά, φωσφορικά, πυριτικά, διαλυμένο οξυγόνο, χλωροφύλλη, φυτοπλαγκτόν, ζωοπλαγκτόν, δένθος, βαριά μέταλλα από ιζήματα κ.ο.κ..⁴

- Ανάγκη συνεχών μετρήσεων των ποιοτικών παραμέτρων στο δίκτυο των αποστραγγιστικών καναλιών της πρώην λίμνης. Στις εν λόγω τάφρους εισρέουν, υπενθυμίζουμε, γεωργικά απόβλητα από τις δυναμικές καλλιέργειες και τις κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις μεγάλων ζώων και το σύνολο των αποβλήτων των διομηχανιών του νομού Λάρισας.⁵

- Μετρήσεις υδρογεωλογικού χαρακτήρα για το υπόγειο υδάτινο δυναμικό. Η αποχέτευση στη θάλασσα όλων των καρστικών υδάτων και των κατακημνίσεων που συγκεντρώνονται στην Κάρλα μέσω της λεκάνης απορροής διατάραξε το υδάτινο ισοζύγιο. Η στάθμη του υδροφόρου ορίζοντα με τη λίμνη δρυσκόταν κοντά στην επιφάνεια του εδάφους και η στάθμη του καρστικού υδροφόρου ορίζοντα ταυτιζόταν με τη στάθμη της τότε λίμνης (ΥΠΕΧΩΔΕ, 1994, σ. 4-76). Οι προσχωσιγενείς υδροφόροι ορίζοντες άρχισαν να εκφορτίζονται προς τα μάρμαρα, ενώ πρώτα μπορούσαν να τροφοδοτούνται απ' αυτά.

Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την αύξηση των γεωτρήσεων στις προσχώσεις, επέφεραν πτώση των υδροφόρων οριζόντων, η οποία κυμαίνεται από 150-290 μ., για την εξασφάλιση νερού ωριαίας παροχής 200-250 m³/ώρα με στάθμη άντλησης 20-50 μ..⁶

3. Μόνο μέσω εκλαϊκευτικών σχολίων η ανάγνωση καθίσταται δυνατή. Π.χ., στην εγγύς της εκβολής του κάρλιου αγωγού περιοχή, η κατάσταση του νερού επιβαρύνεται από σημαντικές ποσότητες οργανικών φορτίων και αζωτούχων ενώσεων που σε μέσους όρους εκτιμώνται σε 11,230 t/ημέρα ως BOD (Βιολογικά Απαιτούμενο Οξυγόνο) και 0,450 t/ημέρα σε αμμωνία. Ενδεικτικά, οι τιμές αυτές αντιστοιχούν σε λύματα από ισοδύναμο πληθυσμό 170.000 περίπου κατοίκων (Βαβίζος, 1985, σ. 98).

4. ΥΠΕΧΩΔΕ (1994, σ. 4-88).

5. Εκτός από τα βρόχινα νερά της λεκάνης απορροής της μείζονος Κάρλας, ο αγωγός αυτής παροχετεύει και απόβλητα από την ΒΙΠΕ-ΕΤΒΑ Βόλου. Βλ. Αναπτυξιακός Σύνδεσμος "Κάρλα", 1996, και ΥΠΕΧΩΔΕ, ό.π..

6. Βαβίζος (1985, σ. 100).

– Φροντίδα εμπρός στον κίνδυνο της υφαλμύρωσης υπογείων υδάτων. Η χρήση υπογείων υδάτων για αρδεύσεις, πέρα από την πτώση των υδροφόρων οριζόντων και τη μεγαλύτερη ρύπανση από τη διείσδυση χημικών ουσιών κατά τη θερινή περίοδο, επιτείνει τον κίνδυνο της υφαλμύρωσης. Γεγονός που αφορά τα υπόγεια ύδατα ολόκληρης της περιοχής.

– Προσοχή εμπρός στον κίνδυνο ρηγμάτων, όπως αυτό του Ριζόμυλου (μήκους 20 μ. και πλάτους 3 μ. περίπου) πριν ενάμιση χρόνο. Η ανόρυξη γεωτρήσεων για όλων των ειδών τις χρήσεις (οικιακή, βιομηχανική, γεωργική) επιφέρει την υπερεκμετάλλευση του υπόγειου υδροφορέα και τον κίνδυνο καθιζήσεων.

– Μετρήσεις για την αλατότητα των χωραφιών. Με τους μικρούς ταμιευτήρες, η διανομή του αρδευτικού νερού γίνεται μέσα από τα κανάλια αποστράγγισης, έτσι ώστε μέρος των στραγγισμένων νερών να επανέρχεται στα χωράφια, με συνέπεια την ανακύκλωση των αλάτων, η οποία, σε συνδυασμό με την εξάτμιση των ταμιευτήρων, επιτείνει την εν λόγω αλατότητα.⁷

– Μελέτη για το μεγάλο ενεργειακό κόστος των αρδεύσεων, παρά το ότι μικρό ποσοστό κάρλιων εκτάσεων αρδεύεται και σε πολλές περιπτώσεις με κακής ποιότητας νερό.

– Καταμέτρηση δέβαια των πολυποίκιλων παρεπόμενων από την εξαφάνιση της υδρόδιας πανίδας και της χλωρίδας. Με τη μερική δε επιστροφή, όπως είδαμε, ενός μέρους της πανίδας, ερωτήματα υπάρχουν για την ποιότητα της ιχθυοπανίδας.

– Εκτίμηση των αλλαγών στις κλιματολογικές συνθήκες: περισσότερη παγωνιά μετά την αποξήρανση, λιγότερες βροχές και εξαφάνιση της πρωινής πάχνης, με συνέπεια τη συχνή καταστροφή της αμυγδαλοπαραγωγής.

Στο περιθώριο του επίσημου περιβαλλοντικού λόγου, που είναι μοιραία αναγκασμένος να εστιάζει το ενδιαφέρον σε όλο και ακριδέστερες καταγραφές και επιστημονικές μετρήσεις –με κίνδυνο να μεταβληθεί σε γλώσσα ειδικών με δική της μεταφυσική– υπάρχουν οι εκτιμήσεις των ίδιων των παρακάρλιων κατοίκων. Κρίνοντας οι τελευταίοι από απόσταση σήμερα το όλο έργο της αποξήρανσης, οικτίρουν συνήθως την αδυναμία πρόβλεψης εκ μέρους των μηχανικών των εμφανέστατων συνεπειών αυτής, που επιδεινώνονται με τη μη εκτέλεση όλων των απαιτούμενων έργων. “Πού θα πήγαιναν όλ’ αυτά τα νερά από τους χειμάρρους, τα ρέματα που κατεβαίνουν από το δουνό; Δεν θα πνιγόταν πάλι η γη και αυτά που σπέρνουν; Ύστερα, αφού ήτανε από φυσικού της να είναι λίμνη, γιατί να την αλλάξουν, να την κάνουν γη;”⁸

7. ΥΠΕΧΩΔΕ (1994, σ. 4-183), Α', τεύχος 1.

8. 53χρονος Καναλιώτης.

“Αφού ο Θεός την έκανε λίμνη, τι θέλανε ντε και καλά να την κάνουνε χωράφια;”⁹

Ποτέ ένα οικολογικό πρόβλημα δεν αναφέρεται από τους άμεσα θιγόμενους παραλίμνιους κατοίκους επιγραμματικά και χωριστά· συνδέεται αυθόρμητα με την οικονομική και κοινωνική του διάσταση. Παράλληλα δε, μπορεί να ερμηνευθεί και ως δεδομένο του πολιτιστικού επιπέδου. Παραθέτουμε δυο σχετικές επί του θέματος παραδειγματικές μαρτυρίες:

1. “Όταν έφευγε το νερό εκεί στις άκρες του δάλτου ο τόπος ήταν πλούσιος. Μπορούσε να δάλει κανείς και δύο καλλιέργειες. Στα παράβαλτα σπέρναμε και δάξαμε όλα όσα είχαμε ανάγκη: ντομάτες, κολοκύθια, μελιτζάνες, φασολάκια· τα ρεβίθια στα παράβαλτα είχανε νοστιμιά που δεν την έδρισκες πουθενά αλλού. Με αυτό το μικρό μπουστάνι η κάθε οικογένεια είχε τα ξαρξαβατικά για όλο το καλοκαίρι. Χαιρόσυνα να τα βλέπεις. Τα μαζεύαμε και μοσχομύριζε ο τόπος”.¹⁰

– “Στα υψώματα πίσω στο χωριό καλλιεργούσαμε σουσάμι χωρίς πότισμα. Χωρίς καθόλου νερό, φύτρωναν ακόμα και ντομάτες μεγάλες, γλυκιές που μοσχομύριζαν”.

Η πτώση των υδροφόρων οριζόντων, “το τράδηγμα προς τα κάτω των νερών”, και το πρόβλημα της ρύπανσης αυτών αναφέρονται σε συνάφεια τόσο με την εξαφάνιση πηγών, σε γύρω υψώματα, όσο και μ’ αυτήν της οικονομίας της αυτάρκειας και στα παράβαλτα. Η νοσταλγική θύμηση απ’ αυτές τις καλλιέργειες είναι εμφανέστατη, η δε δυνατότητα να θγάξει κανείς εκεί νερό σε μισό μέτρο, καθαρότατο και δροσερό, φαντάζει ακόμα και για τους ίδιους παράδοξο και μακρινό. Εκπληκτικός και ο χαρούμενος και ενθουσιώδης τόνος που συνοδεύει τον έπαινο των ξεχασμένων ρεδιθιών· τόνος που φέρνει στο νου την εκτυφλωτική λαμπρότητα των σαπφικών “ερέβινθων” που αναδύονταν χρυσοί γύρω στις όχθες: Ανεκτίμητη η χαρμόσυνη θέα του χρυσού φυτού, σε ολόγιμες από το φως όχθες.

Αλλά η δωρίζουσα παράβαλτος οικονομία επαινείται πολλαπλώς. Φεύγοντας το λιμναίο νερό στην όχθη “οι φυσικές αυλακιές ήτανε όπως αυτές που κάνει το υνί. Δηλαδή, στα παράβαλτα, χωρίς να οργώσει κανείς υπήρχαν οι χαραματιές και μπορούσες εκεί να σπείρεις. Και με μία κλάρα δένδρου μπορούσες να σβαρνίσεις. Αυτές οι καλλιέργειες διαρκούσαν από την άνοιξη μέχρι το καλοκαίρι, γι’ αυτό τις έλεγαν τρίμηνα”.¹¹ Οι παραβάλτιες χαραματιές είναι έτοιμες να δεχθούν το σπόρο. Ο ξεκούραστος τόπος γενικά προσφέρεται για πλούσια συγκομιδή σαν να θέλει να θυμίσει τους όρους που

9. 65χρονη Καναλιώτισσα.

10. 62χρονη Καναλιώτισσα, σύζυγος πρώην αλιέα. Φράση όπως και η επόμενη συχνά επαναλαμβανόμενη.

11. 65χρονος πρώην αλιέας, Καναλιώτης. Βλ. και Η. Λεφούσης (1997).

η προσφορά αυτή ήταν δυνατή, επιβεβαιώνοντας συνάμα τη σύλληψη που βλέπει τη λίμνη: σκεπτόμενο νερό που όλα γύρω του τα συνέχει και τα συγκροτεί. “Η λίμνη ανέδειξε τον κήπο. Όλα συνυφαίνονται γύρω απ’ αυτό το στοχαστικό νερό”.¹²

2. Όπως είδαμε, η λίμνη θερμαίνει την ψύξη του διερχόμενου πάνω απ’ αυτήν αέρα. Η ομίχλη της, κατ’ αυτήν την εποχή, δημιουργεί ατμόσφαιρα θαλαπωρής, κάτι απόλυτα αναγκαίο για να μπορέσει η αμυγδαλιά –το σημαντικότατο αυτό δένδρο της παρακάρλιας οικονομίας– που “προανθεί δέ τών φύλλων καί πρωιδλαστεί” (Θεόφραστος, 1997) να ανθοφορήσει χωρίς κίνδυνο.

“Το άνθος της αμυγδαλιάς δγαίνει νωρίς το χειμώνα· θέλει τη ζέστη που δημιουργεί η υγρασία της λίμνης. Όταν ανοίξει, θα έρθουν να της πάρουν το νέκταρ οι μέλισσες. Με το στράγγισμα της λίμνης ο καιρός έγινε ψυχρός. Το χειμώνα περισσότερη παγωνιά. Το λουλούδι συνήθως στη μεγάλη παγωνιά δεν αντέχει, καίγεται”.¹³

Ο τρόπος που ο τωρινός καλλιεργητής διηγείται τις ανάγκες του δένδρου, του προάγγελου της ανοίξεως, ενθαρρύνει να σκεφθεί κανείς αυτά τα τέλεια συστήματα γονιμοποίησης των ανθέων, για να αντιληφθεί το μέγεθος της ευθραστότητάς τους. Να θαυμάσει, όπως ήθελε ο Μ. Μαίτερλινκ, την παράδοξη και τέλεια “λειτουργία των στημώνων και του ύπερου, το θέλγητρο των αρωμάτων, την πρόκληση των αρμονικών και λαμπερών χρωμάτων, το φικιάσιμο του νέκταρος, που είναι αχρείαστο απόλυτα στο λουλούδι και παρασκευάζεται μόνο και μόνο για να τραβάει και να συγκρατεί τον αλλόφυλο απελευθερωτή, τον ταχυδρόμο του έρωτα, τη μέλισσα, το ζουζούνι, τη μύγα, την πεταλούδα, τη χρυσαλλίδα, που θα του φέρουν το φίλημα του μακρινού, αθέατου, ακίνητου εραστή...”.¹⁴

Η λιμναία πάχνη προστάτευε το χρόνο λειτουργίας των οργάνων ανθοφορίας των αμυγδαλιών. Το χρόνο τον αναγκαίο για το άρωμα, το χρώμα, το νέκταρ τους. Ο θάνατος αυτού του χρόνου σήμαινε το κάψιμο του άνθους σαν ο ίδιος, ο πρώτος στην τάξη γιος του Κρόνου (Χρόνου), ο κάτοχος των κεραυνών, να έριχνε έναν ειδικό –μικρό και αδιόρατο– για την κατάσταση κεραυνό.

Ο προφορικός λόγος για τη φύση, όσων είχαν άμεσα διώματα από τη λίμνη, αυθόρμητα και αβίαστα συνδυάζει τη λογική της οικονομίας με το καλό και την αισθητική ομορφιά. Ένας τέτοιος συνδυασμός βρίσκεται στα λαϊκά δημιουργήματα της εκεί πολιτιστικής μνήμης, εμπνευσμένα από την ίδια τη λίμνη. Είναι προφανώς έργο των ειδικών να εκτιμήσουν την αξία των δη-

12. “Le lac a fait le jardin. Tout se compose autour de cette eau qui pense”, στίχος του P. Claudel από το “L’oiseau noir dans le soleil levant”: G. Bachelard (1942, σ. 45).

13. 63χρονος πρώην αλιεάς, Καναλιώτης.

14. Μωρίς Μαίτερλινκ (1977, σ. 9).

μιουργημάτων αυτών και δη των εικαστικών¹⁵. Για την, εκτός των τελευταίων, λοιπή λαϊκή δημιουργία θα μας δοθεί η ευκαιρία να επανέλθουμε.

Θα πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι οι νέοι υιοθετούν, κατά κανόνα, σχετικά με τα περιβαλλοντικά, την οικολογική γλώσσα, όπως διδάσκεται στο σχολείο, για την εξαφάνιση της χλωρίδας και της πανίδας, για τη χημική ρύπανση, δίνοντας στην τελευταία μεγαλύτερη έμφαση απ' ό,τι οι ίδιοι οι γεννιότεροι γεωργοί. Αναφέρουν επίσης τα προβλήματα που οι τελευταίοι ιδιαίτερα τονίζουν: πλημμύρες, αλλαγή κλίματος, καταστροφή από την παγωνιά στην αμυγδαλοπαραγωγή, δίχως ωστόσο τις συναισθηματικές προεκτάσεις με τις οποίες οι μεγαλύτεροι πληρούν τα περιβαλλοντικά τους διώματα. Κανένας νέος, για παράδειγμα, δεν θα αναφερθεί στην αλλοτινή χαρμόσυνη καλλιέργεια των παραδάτιων: στο χρυσό σουσάμι, στη ρεδιθιά, στη ντοματιά ή στη συλλογή από τις μέλισσες του νέκταρος, μέσα στο καταχείμωνο, από τις ανθισμένες αμυγδαλιές. Η λίμνη φεύγοντας παίρνει μαζί της τη μνήμη εικόνων και αισθημάτων, αυτήν που έχει ανάγκη άμεσων διωμάτων για να γίνει αδιάστα αίσθηση πολιτιστικά περιβαλλοντική. Να υπάρχει άραγε τρόπος ανάσχεσης αυτής της εικόνας φυγής που φαντάζει αναπόδραστη και μοιραία;

15. Το έργο του πρώην ψαρά και σύγχρονου ζωγράφου της Κάρλας, Σωκράτη Ζιώγα-που απεβίωσε τον Αύγουστο του 2000-, παρουσιάστηκε πριν λίγα χρόνια στην Πανθεσσαλική Έκθεση Αυτοδίδακτων Ζωγράφων του δήμου Ιωλκού, όπου έλαβε την τρίτη θέση ανάμεσα σε ογδόντα εκθέτες. Ο ίδιος έχει επίσης να παρουσιάσει σχέδια (υπό κλίμακα) εργαλείων αλιείας, ψαροκαλυδών, ψαρόδαρκων καθώς και μακέτες αυτών. Πολλά από τα τελευταία βρίσκονται στο Μουσείο Καναλιών, στο οποίο υπάρχει επίσης και το προς μουσειακή έκθεση κατασκευασθέν "καράδι". Ενδιαφέροντα επίσης είναι τα έργα χειροτεχνίας χαλκού και ξύλου του Βασίλη Αναστασίου, επίσης πρώην ψαρά Καναλιώτη, αυτοδίδακτου χειροτέχνη, εμπνευσμένα από τη λιμναία και την εν γένει παρακάρλια αγροτική ζωή.